

Szczecin, 15 sierpnia 2020 r.

Dr hab. Anna Bera, prof. US
Uniwersytet Szczeciński
Instytut Ekonomii i Finansów
Wydział Ekonomii, Finansów i Zarządzania

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgr Angeliki Kuligowskiej

pt.: „*Finansowe aspekty korzystania z ochrony ubezpieczeniowej przez gminy w Polsce*”

napisanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Bożeny Kołosowskiej, prof. UMK

oraz promotora pomocniczego dr hab. Damiana Walczaka

Recenzja została sporządzona na podstawie pisma z dnia 29 czerwca 2020 roku otrzymanego z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, informującego, iż Rada Dyscypliny Naukowej Ekonomia i Finanse powołała mnie w prowadzonym przewodzie doktorskim mgr Angeliki Kuligowskiej na recenzenta.

1. Ogólna ocena (trafność wyboru tematu, oryginalność pracy)

Przedłożona mi do recenzji rozprawa doktorska mgr Angeliki Kuligowskiej stanowi studium rozważań o charakterze teoretyczno – empirycznym, w którym Autorka podjęła się istotnego naukowo zadania badawczego polegającego na wielopłaszczyznowej analizie finansowych aspektów korzystania z ochrony ubezpieczeniowej przez gminy w Polsce.

Wybór tematu dysertacji uważam za **trafny i zasadny**, z uwagi na niedostatek dociekań na ten temat w krajowym piśmiennictwie. W literaturze zagranicznej również nie ma zbyt dużo pozycji naukowych na ten temat.

Problem badawczy postawiony w rozprawie uznaję za **ważny zarówno z teoretycznego jak i praktycznego punktu widzenia**. A mianowicie aktywność gminy w zakresie realizacji zadań publicznych stanowi zagrożenie dla jej ogólnej sytuacji majątkowej, ze względu na występowanie różnorodnych rodzajów ryzyka na wszystkich płaszczyznach jej funkcjonowania. Dbłość o stan mienia komunalnego przez gminę może być realizowany przez wdrażanie metod zarządzania ryzykiem, wśród których istotną rolę zajmuje klasyczny instrument czyli ochrona ubezpieczenia. Gmina może sięgać po fizyczne metody kontroli ryzyka, (co też czyni w praktyce) celem zapobiegania i ograniczania szkód spowodowanych przez zdarzenia losowe, niemniej ważne miejsce w tym procesie powinny zajmować ubezpieczenia i to na nie w swojej dysertacji zwraca uwagę Doktorantka. Obowiązek redukcji ryzyka niekiedy wprost nakłada też ustawodawca (przykładowo konieczność wdrożenia określonych działań prewencyjnych w odniesieniu do obiektów budowlanych). Można jednak wysunąć w mojej opinii uprawione twierdzenie (także w świetle zaprezentowanych przez Doktorantkę badań empirycznych), że **skuteczność ochrony ubezpieczeniowej stanowi obiektywny wymiar korzyści wynikający z posiadania ubezpieczeń**. Dzięki współpracy z ubezpieczycielami poziom majątku gminy może być stabilny. Odpowiednio zaprojektowane ubezpieczenia w jednostce samorządu terytorialnego pozostają skuteczną metodą ochrony przed zagrożeniami (ryzykami). Ubezpieczenie przenosi bowiem ryzyko z ubezpieczonego, przedmiotu lub organizacji na ubezpieczyciela. W przypadku ekstremalnych warunków pogodowych (ryzyk katastroficznych) jest to cenne narzędzie, ponieważ straty finansowe nie zamieniają się w sytuacji urzeczywistnienia się tego ryzyka w długoterminowe szkody gospodarcze, których usunięcie wiąże się z koniecznością zaangażowania wielokrotnie własnych zasobów finansowych gminy. Stąd dla jednostek samorządowych współpraca z ubezpieczycielami, pozwala lepiej zarządzać ryzykiem. Jednocześnie biorąc pod uwagę ryzyko katastroficzne kooperacja z zakładem ubezpieczeń (vide: dystrybutorem ubezpieczeń) sprawia, że świadomość skutków ekstremalnych zjawisk pogodowych staje się większa.

W świetle powyższego, uważam, że problem badawczy podjęty w recenzowanej rozprawie doktorskiej w pełni zasługuje na realizację w pracy na stopień doktora nauk społecznych w dyscyplinie ekonomia i finanse.

2. Cel, hipoteza i metody badawcze

We wstępie Autorka pracy zdefiniowała założenia metodyczne przeprowadzonych badań, na które składają się: cel pracy, cele szczegółowe, luka badawcza, hipotezy badawcze, przedmiot badań, zakres czasowy pracy oraz zastosowane metody badawcze. Cel badawczy Doktorantka określiła jako: *ukazanie jakości nabywanej ochrony ubezpieczeniowej przez gminy, którą wyrażono pięcioma wskaźnikami finansowymi i niefinansowymi*. Dodatkowo, w świetle głównego celu badawczego sformułowała sześć (trafne dobranych) celów szczegółowych. Z kolei w zakresie luki badawczej stwierdziła, że **istnieje ona w odniesieniu do badań nad jakością ochrony ubezpieczeniowej majątku gmin**, a przeprowadzone przez Doktorantkę badania tą lukę mają wypełnić. Tak zdefiniowany cel główny rozprawy oraz cele szczegółowe, a także zdefiniowana luka badawcza pozwoliły na zidentyfikowanie stanu wiedzy o przedmiocie rozprawy, jak i na zdobycie nowej wiedzy. Zaprezentowana treść dysertacji doktorskiej świadczy o tym, że Autorka zrealizowała z sukcesem postawione na wstępie cele badawcze.

W dysertacji Doktorantka podjęła się sprawdzenia, trzech następujących hipotez badawczych:

- H1: W gminach, które korzystają z usług brokera ubezpieczeniowego, udział wartości wydatków na usuwanie skutków szkód z budżetu gminy jest mniejszy.
- H2: Szkody z tytułu zdarzeń losowych o rozmiarze niekatastroficznym w mieniu komunalnym pokrywane są głównie z ubezpieczeń.
- Ubezpieczenia nie są głównym źródłem finansowania skutków szkód katastroficznym w mieniu komunalnym, co wynika z braku objęcia ochroną ubezpieczeniową infrastruktury drogowej.

Przyjęte hipotezy badawcze można uznać za zdefiniowane w sposób prawidłowy, nie budzący zastrzeżeń, które następnie w toku badawczym zostały przez Autorkę zweryfikowane. W toku procesu badawczego, Doktorantka w aspekcie przeprowadzanych badań empirycznych i wnioskowania słusznie uznała, że nie ma podstaw do odrzucenia tychże hipotez.

Zakres czasowy badań w części empirycznej objął lata 2017- 2019. Realizacja przyjętych w pracy celów oraz weryfikacja sformułowanych hipotez badawczych nastąpiła w drodze krytycznej analizy literatury przedmiotu. W dysertacji Autorka wykorzystwała pierwotne oraz wtórne materiały badawcze (tu przykładowo dane publikowane przez Komisję Nadzoru Finansowego). Doktorantka posłużyła się metodami badawczymi zarówno o charakterze jakościowym jaki i ilościowym, wykorzystując m.in. analizę opisową, porównawczą, studium przypadku i wywiadu bezpośredniego, metodę ankietową i analizę statystyczną.

Wybrane metody są dobrane w sposób trafny i użyteczny w realizacji postawionego przez Doktorantkę celu pracy i określonych hipotez badawczych. Stwierdzić trzeba, że charakterystyka zastosowanych metod jest wyczerpująca, zresztą cały rozdział szósty został poświęcony metodyce pracy. Zamieszczono w nim m.in. opis organizacji badań. W mojej opinii zakres podmiotowy, przedmiotowy, przestrzenny i czasowy badań jest właściwy i uzasadniony merytorycznie.

3. Układ i konstrukcja rozprawy doktorskiej oraz jej ocena merytoryczna

Recenzowana rozprawa doktorska liczy łącznie 369 stron w tym zawiera 5 załączników (piąty załącznik podwójnie). Składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, w którym w sposób przejrzysty merytorycznie omówiono najważniejsze konkluzje płynących z dysertacji. Praca zawiera spis załączników, spis bibliograficzny, aktów prawnych, źródeł internetowych, innych (przykładowo Postanowienia Krajowej Izby Gospodarczej), spis tabel, spis wykresów. W pracy znajduje się również streszczenie w języku angielskim (str. 367-369), brakuje jednak streszczenia w języku polskim. Treść dysertacji mieści się w granicach określonych tytułem. Struktura rozprawy została ukształtowana prawidłowo w sposób przemyślany. Pięć pierwszych rozdziałów przyjmuje charakter rozważań o charakterze ogólnym. Niemniej w rozdziale czwartym i piątym Doktorantka prezentowane treści umiejscawia na tle statystyk. Stanowią one odpowiednią podbudowę dla dwóch dalszych rozdziałów, prezentujących metodykę badań własnych i wyniki z przeprowadzonych wielopłaszczyznowych badań empirycznych i wniosków z nich płynących.

Zakres rozdziału pierwszego o tytule „*Gmina jako podmiot ryzyka*” zawiera teoretyczne rozważania o gminie jako jednostce samorządu terytorialnego. Autorka omawia zadania,

organy i aparat pomocniczy wójta, sekretarza i skarbnika, a następnie w kontekście zaprezentowanej specyfiki przechodzi do identyfikacji i charakterystyki ryzyka występującego w gminie. Rozdział jest napisany w sposób naukowo przejrzysty i logiczny oraz pozwala na zrozumienie istoty ryzyka i zarządzania nim w jednostce jaką jest gmina. Niewielką słabością rozdziału jest to, że Doktorantka w znacznej mierze bazuje w przeglądzie literatury na pozycjach książkowych. Brakuje w krytycznej analizie literaturowej szerszego odwołania się do pozycji artykułowych, czy pozycji stricte monograficznych. Odczuć można również niedosyt większego uwypuklenia własnego autorskiego ujęcia (postrzegania) ryzyka w świetle podjętych rozważań. Za szczególnie cenną w tym rozdziale uważam tab. 1.

W rozdziale drugim o charakterze teoretycznym zatytułowanym „*Gmina jako podmiot ochrony ubezpieczeniowej*” Autorka dokonuje wyjaśnienia i usystematyzowania podstawowych pojęć, funkcji i zasad dotyczących ubezpieczeń. Omawia po kolei rolę i miejsce ubezpieczeń w procesie zarządzania ryzykiem oraz politykę ubezpieczeniową gminy. Dalej przechodzi do prawno – organizacyjnych aspektów ubezpieczeń w gminie i ich wszechstronnej analizy. Doktorantka prowadzi logiczny wywód naukowy w oparciu o podstawową literaturę dotyczącą problematyki zarządzania ryzykiem i ubezpieczeń. Pozytywnie oceniam, to że Doktorantka dokonuje tabelarycznych zestawień ujęcia produktu ubezpieczeniowego (vide: maszynopis, str. 47- 49), prezentuje i omawia przedmiot ubezpieczenia według wybranych OWU – w oparciu o wzorce OWU PZU S.A oraz Warty S.A. Może jedynie się tu pojawiać pytanie o ich aktualność biorąc pod uwagę rok pobrania 2018 i 2016. W podsumowaniu uważam, że Doktorantka w rozdziale drugim dokonał wyczerpujących w aspekcie celu badawczego pracy rozważań na temat gminy jako podmiotu ochrony ubezpieczeniowej, co stanowi doskonałe przedpole teoretyczne do dalszych analiz i badań zaprezentowanych w kolejnych rozdziałach dysertacji.

Rozdział trzeci „*Zarządzanie ryzykiem katastroficznym*” obejmuje swym zakresem merytorycznym ogólną charakterystykę klimatu w kontekście ryzyka katastroficznego oraz zagrożenia naturalnie występujących w Polsce . Pozytywnie oceniam to, że w tym rozdziale Doktorantka sięga po przykłady praktyczne ilustrujące omawiane ryzyko katastroficzne. W pkt. 3.4. pracy doktorskiej Autorka wskazuje na rolę państwa w finansowaniu skutków zdarzeń katastroficznego. Za cenny autorski wkład uznaję uporządkowywaną prezentację rozwiązań ochrony przed ryzykami katastroficznymi w różnych krajach.

Kolejny rozdział czwarty zatytułowany „*Pośrednictwo ubezpieczeniowe jako element dystrybucji ubezpieczeń*” w mojej opinii można było połączyć z rozdziałem piątym w jeden wspólny. Doktorantka zdecydowała się jednak rozdzielić kwestie związane z pośrednictwem ubezpieczeniowym, które przedstawiła w rozdziale czwartym, przechodząc w kolejnym rozdziale do charakterystyki pośredników ubezpieczeniowych (vide: rozdział piąty). W rozdziale czwartym omawia, kwestie dotyczące kanałów dystrybucji ubezpieczeń i pośrednictwa ubezpieczeniowego. Interesująco kończy rozdział wskazując na znaczenie pośrednictwa ubezpieczeniowego. Według mnie zbędnie jednak wymienia tu wady i zalety działalności brokerskiej i agencyjnej, skoro kolejny rozdział piąty w całości poświęca już charakterystyce pośredników. Niemniej ocena tego rozdziału jest pozytywna.

W rozdziale piątym zatytułowanym „*Charakterystyka pośredników ubezpieczeniowych*” obszernie omawia: agenta ubezpieczeniowego i brokera ubezpieczeniowego. Doktorantka obok analizy literaturowej bazuje w tym zakresie na trafnie dobranych wartościach liczbowych, które przejrzyście prezentuje w formie tabel i wykresów. Doktoranta prowadzi tu spójną i logiczną analizę w odniesieniu do prezentowanych statystyk, co pozwala umocować problem badawczy dysertacji w realiach krajowego rynku pośrednictwa ubezpieczeniowego. Moja ocena rozdziału piątego jest pozytywna.

Rozdział szósty „*Metodyka pracy*” ujmuje zagadnienia dotyczące: zakresu przedmiotowego i podmiotowego badań. Bardzo pozytywnie oceniam to, że Doktorantka potrafi krytycznie odnieść się do niektórych metod np.: SERVQUAL, opinię w tym zakresie podzielam. Następnie szczegółowo, niemniej merytorycznie omawia wybrane metody badawcze. W odniesieniu do badań pierwotnych Doktorantka uznała, że konieczne będzie przeprowadzenie – studium przypadku oraz badań ankietowych, którym objęła wszystkie gminy w Polsce. Doceniam w pełni włożony wysiłek badawczy i trud naukowy, szczególnie, że przygotowane arkusze ankietowe są bardzo obszerne. Doktorantka jednak świetnie sobie z tym poradziła, co pozwoliło Jej na zebranie cennego materiału badawczego, który po opracowaniu statystycznym zaprezentowała w kolejnym rozdziale siódmym dysertacji. Zastosowała próbę nielosową, celową, jednak biorąc pod uwagę problem badawczy miało to w pełni swoje merytoryczne uzasadnienie. Doktorantka dokonała też wyczerpującego opisu organizacji badań, co oceniam wysoce pozytywnie, gdyż dowodzi to również rzetelności badawczej w gromadzeniu materiałów.

Rozdział siódmy zatytułowany: „*Ochrona ubezpieczeniowa gmin w Polsce – wyniki badań*” o charakterze badawczym przedstawia wyniki badań ankietowych oraz badane wielokrotnego studium przypadku, które miały na celu zebranie informacji na temat wykorzystania ochrony ubezpieczeniowej (w różnych aspektach) w gminach w Polsce. Prezentowane wyniki są interesujące i korelują z celami pracy oraz stanowią doskonale uzupełnienie empiryczne dla rozważań prowadzonych w dysertacji. Przeprowadzone badania pozwoliły Doktorantce na wnioskowanie. Tym samym mogę potwierdzić, iż Doktorantka dokonała zweryfikowania postawionych na wstępie hipotez badawczych pracy. Za cenny wkład autorski uważam zebranie obszernego materiału badawczego i na tej podstawie dokonanie wnioskowania w odniesieniu do działań gminy m.in. w zdarzeniu jakim była nawałnica z 11 sierpnia 2017 r. Dokonała też autorskiego uporządkowania czynników i uwarunkowań wpływających na decyzje jednostek samorządu terytorialnego w kwestii ubezpieczeń. W zakończeniu znalazły się wnioski podsumowujące wywody całej dysertacji.

W świetle prezentowanych w rozprawie doktorskiej analiz pojawiają mi się następujące zagadnienia, które chciałbym, aby Doktorantka rozwinął w trakcie obrony, a mianowicie:

- Na str. 208 Autorka pisze: „*Wśród źródeł finansowania skutków szkód główną rolę odegrała pomoc otrzymana od innych jednostek samorządu terytorialnego. Ubezpieczenia stanowiły średnio 10% finansowania wśród badanych gmin (w zależności od gminy od 4% do 13%).* W świetle powyższego proszę o zidentyfikowanie głównych powodów, dla których ubezpieczenia są tak rzadko wykorzystywane w odniesieniu do ryzyk katastroficznych w gminach Polsce.
- Na str. 274 Autorka pisze o potrzebie *działań zmierzających w kierunku wprowadzenia powszechnego systemu ubezpieczeń od skutków klęsk żywiołowych lub stworzenia systemu finansowania tych skutków szkód z połączenia systemu ubezpieczeniowego z działaniem aparatu państwa.* Na czym ten powszechny system ubezpieczeń według Doktorantki miałyby polegać i w jaki sposób można byłoby go rozpowszechnić a następnie skutecznie wdrożyć.
- Czy Doktorantka dysponuje informacjami na temat wykorzystania ubezpieczeń od skutków klęsk żywiołowych przez podmioty samorządowe na wybranych rynkach zagranicznych?

- Jakie są najważniejsze uwarunkowania dla rozwoju i zwiększenia wykorzystania ubezpieczeń od skutków klęsk żywiołowych wśród gmin w Polsce.

4. Ocena formalna pracy

Recenzowana rozprawa spełnia wymogi formalne stawiane pracom doktorskim. Całość pracy napisana jest poprawnym i zrozumiałym językiem. Tekst jest przejrzysty i czytelny. Doktorantka posługuje się poprawną terminologią, strona redakcyjna jest staranna, a drobne potknięcia językowe, czy stylistyczne nie umniejszają mojej pozytywnej oceny w tym zakresie (zresztą mają one charakter marginalny). Opracowanie graficzne rozprawy obejmuje 88 tabel i 32 wykresy. Do pracy dołączono 5 załączników (scenariusz pogłębionego wywiadu indywidualnego z władzami gminy poszkodowanymi w nawałnicy z 11 sierpnia 2017r., informacje od gmin na temat poniesionych szkód i wydatków w związku z nawałnicą z 11 sierpnia 2017r., oraz kwestionariusze ankietowe). Praca jest rzetelnie opracowana pod względem źródłowym. Sporządzony został wykaz tabel, wykresów oraz spis bibliograficzny.

Praca doktorska ma logiczną konstrukcję i poprawny układ hierarchiczny. Rozdziały w sposób uzasadniony merytorycznie zostały podzielone na punkty i podpunkty. W pracy Doktorantka zachował właściwe proporcje treści pomiędzy częścią teoretyczną, a badawczą (empiryczną), co oceniam pozytywnie. Co do wykorzystanej literatury w liczbie prawie 400 pozycji (literatura przedmiotu), licznych aktów prawnych – 18 nie zgłaszam uwag, a także uważam, że dobór pozycji bibliograficznych jest trafny i oceniam ten element pracy pozytywnie. Drobne zastrzeżenie dotyczy jedynie tego, że Autorka zbyt często sięga do opracowań podręcznikowych i literatury polskiej, choć przy tak bogatej bibliografii (jest ona znacznie ponadprzeciętną jeżeli chodzi o pracę doktorską), trudno upatrywać to w kategorii jakiegokolwiek uchybienia. Stwierdzam, że strona formalna pracy doktorskiej zasługuje na moją pozytywną ocenę.

5. Konkluzja

Wartość merytoryczną i formalną pracy oceniam pozytywnie. Doktorantka wykazała się szeroką wiedzą teoretyczną oraz umiejętnością prowadzenia wielopłaszczyznowych badań

empirycznych w dyscyplinie ekonomia i finanse. Udowodniła też, że posiada predyspozycje do prowadzenia samodzielnej pracy badawczej.

W świetle powyższego stwierdzam, że rozprawa doktorska magister Angeliki Kuligowskiej pt.: „*Finansowe aspekty korzystania z ochrony ubezpieczeniowej przez gminy w Polsce*” napisana pod kierunkiem naukowym prof. UMK dr hab. Bożeny Kołosowskiej oraz promotora pomocniczego dr hab. Damiana Walczaka odpowiada wymogom stawianym pracom doktorskim, określonym w art. 13.1. ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym (Dz.U. Nr 65, poz. 595 z późn. zm.). Wnoszę zatem o przyjęcie rozprawy doktorskiej i dopuszczenie Doktorantki do kolejnych etapów postępowania o nadanie stopnia w nauk społecznych w dyscyplinie ekonomia i finanse.

Jednocześnie uważam, że przedłożona mi do oceny praca doktorska autorstwa mgr Angeliki Kuligowskiej ze względu na swoje liczne walory poznawcze zasługuje na jej upublicznienie poprzez wydanie w formie monografii.

Szczecin: 15 sierpnia 2020 r.

Anna Biele